

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 5

Issue 1

Gödöllő
2009

ÁLLATTENYÉSZTÉSI ETIKA ÉS ÁLLATJÓLLÉT FEJLŐDÉSE NAPJAINKIG

I. RÉSZ

AZ EMBER ÁLLATOKHOZ VALÓ VISZONYA A ZSIDÓ- KERESZTÉNY/KERESZTYÉN KULTÚRKÖRBEN

Sipos Mihály¹, Móró Adrienn², Szűcs Endre³

¹Szent István Egyetem, Állattenyésztés-tudományi Intézet

²Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

³Nyugat-Magyarországi Egyetem, Állattenyésztés-tudományi Doktori Iskola

Sipos.Mihaly@mkk.szie.hu

Összefoglalás

A szerzők célul tűzték ki a napjainkban egyre aktuálisabbá váló és egyre szélesebb társadalmi rétegek érdeklődési körébe kerülő téma megvitatását, nevezetesen az *állattenyésztési etika és állatjólét* területét érintő összefoglaló tanulmány készítését. A munka részletesen ismerteti az állat-ember közötti kapcsolatrendszerrel érintő zsidó és keresztény/keresztyén kultúrkörök felfogását. A szerzők a vallási gyökerekhez való visszatekintés mellett a különböző filozófiai irányzatokkal és az adott korokat meghatározó szemléletmódokkal a cikksorozat második részében foglalkoznak.

Kulcsszavak: állattenyésztési etika, állatjólét, ember-állat kapcsolat, állatvédelem

Development of ethics and welfare in the animal husbandry

1st Part

The human-animal relationship in Judaism and Christianity

Abstract

The aim of the article is to discuss and make a review of a topic often disputed nowadays, which is the issue of ethics and welfare in the animal husbandry. This study on the one hand gives a detailed introduction to the concepts of Judaism and Christianity concerning the relationship between humans and animals, on the other hand reviews the modern philosophical concepts.

Keywords: ethics of animal husbandry, animal welfare, human-animal relationship, animal protection

Irodalmi áttekintés

Az ókorban az emberek állatokhoz való viszonyulását elsősorban az adott területen uralkodó világvallás határozta meg.

„Akkor ezt mondta Isten: Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlónak: uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon, az egész földön és mindenben ami a földön csúszik-mászik” (Mózes I. könyve 1.26).

„Isten megáldotta őket és ezt mondta nekik Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be és hódítsátok meg a földet. Uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a földön mozgó minden élőlényen.” (Mózes I. könyve 1.28).

„Minden földi állatnak, az ég minden madarának és minden földi csúszómászónak pedig, amelyben élet van eledelül adok minden zöld növényt. És úgy történt.” (Mózes I. könyve 1.30).

Ez a koncepció az alapja még a mai napig is a *keresztyén/keresztény* és *zsidó világ* állatokhoz való kapcsolatának. Az Ószövetség még számtalan helyen részletesebben foglalkozik az ember-állat kapcsolatokkal, érintve az állatáldozatok bemutatását, az állatok leölését, tartását és a bánásmód területét is. Részletesen kitér az állatok fogyaszthatóságának módjaira is, tételesen felsorolva a fogyasztási tilalom alá eső ún. „tisztátalan” állatokat. Itt kell megemlíteni azt is, hogy Isten az embereket a tíz csapásban állatokkal is büntette (béka-, légy-, sáskainvázió).

Az Újszövetség az emberek állatokhoz való viszonyát csak kevesebb alkalommal említi, mivel Jézus korában ez nem volt mérvadó kérdés, ezért a mai napig a keresztény/keresztyén kultúrkör ilyen irányú álláspontja is ezen a néhány Ószövetségi idézeten alapul (Szűcs, 1999).

Korunk fő kérdése az lehet, vajon megtanultunk-e úgy uralkodni az állatokon, ahogy azt a Szentírás szellemisége és betűje elvárja tőlünk? Tudjuk-e mit jelent pontosan az „uralkodjatok rajtuk” bibliai kifejezés? Erre a kérdésre akkor kaphatunk pontos választ, ha megvizsgáljuk, milyen igéket használ a Szentírás eredeti héber szövege az uralkodásra:

1. שָׁלַט *SáLaT (solét)*: elnyomással való erőszakos uralkodás, ebből származik a mai héber *silton* (elnyomás, uralom) szó;
2. מָלַךְ *MáLaK (molékh, mamlikh)*: vezetve, irányítva való uralkodást jelent, ebből az igéből eredeztethető a király (melekh), és a királyság (mamlakhá);
3. מָשַׁל *MáSaL (mosél)*: a rendezéssel és igazgatással gyakorolt hatalom, uralom igéje, amiből létrejött a mai héber kormány szó (memsalá);
4. רָדָה *RáDáH (rode)*: az előbbieken idézett bibliai szövegben, uralkodni magyar szóra fordítható ige, mely a gondoskodva uralkodni igét jelöli meg.

Ez utóbbi uralkodni szó a Bibliában több alkalommal is előfordul. Itt utalni kell arra, hogy a gondoskodva uralkodás mellett némi elnyomással is párosul. Ezt használták a munkavégzés felügyeletére, amikor Salamon király a jeruzsálemi Szentélyt építtette, és kötelező robotra bírta a népét. Munkafelügyelőket szerződtetett (a régi fordításokban olvashatjuk), hogy „uralkodjanak a nép felett” (*Királyok I. könyve*, 5.30, *Krónikák II. könyve*, 8.10). Hasonlóan uralkodtak a felügyelők a közmunkák esetében is (*Királyok I. könyve*, 9.23) (Olty, 2003).

Valószínűsíteni lehet, hogy a *Talmud bölcsei* ezekre a részekre gondoltak, mikor azt a következtetést vonták le a Bibliából, hogy az állatokat dolgoztatni szabad, de húsukat megenni nem, ahogy írva van *Mózes I. könyvének* 1.29 részében: „Azután ezt mondta Isten: Nektek adok az egész föld színén minden maghozó növényt, és minden fát, amelynek maghozó gyümölcse van: mindez legyen a ti eledeltek.”.

Ez a törvény volt érvényben egészen az özönvízig, mikor Isten Noé fiainak megengedte, hogy úgy egyék a húst, mint a növényeket. Ez is *Mózes I. könyvében* található: „Féljen és rettegjen tőletek minden földi állat és minden égi madár, kezetekbe adom őket minden földi csúszómászóval és a tenger minden halával együtt. Minden ami mozog, ami csak él, legyen a ti eledeltek. Nektek adom mindezt, éppúgy mint a zöld növényt.” (*Mózes I. könyve*, 9.2-3). Az özönvíz után az Isten nemcsak az emberekkel, hanem az állatokkal is szövetséget kötött (*Mózes I. könyve*, 9.9-12). Mivel a Szentírás nagyon részletesen és több alkalommal is kitér erre a részre (a Bibliát ismerő, hívő ember számára nyilvánvaló, hogy nincs, és nem is lehet fölösleges szó a szövegben), egyértelmű, hogy a bárkán kívül maradt állatok (halak) is fontos partnerei Istennek, fontosak az Isten számára.

Az Úr megengedte Noénak, hogy a „tisztá” állatokból ne egy párat, hanem hetet-hetet vigyen a bárkába (mivel az állatok a bárkában nem szaporodhattak), hogy a vízözön végén a fajok kipusztítása nélkül mutathasson be Noé áldozatot az Úrnak: „Azután oltárt épített Noé az Úrnak, és vett minden tiszta állatból és minden tiszta madárból, és égőáldozatokat mutatott be az oltáron.” (*Mózes I. könyve*, 8.20). Ez az áldozat volt, illetve ennek az illata, ami kiengesztelte az Istent, és ezért fogadta meg az Úr, hogy az ember cselekedeteiért többet soha nem pusztítja el a föld állatait (*Mózes I. könyve*, 8.21).

A hús fogyasztásáról részletes tanítást kapnak az emberek, pl. *Mózes I. könyvének* 9.4-5 részében: „De húst az éltető vérrel együtt ne egyetek! A benneteket éltető vért pedig számon kérem. Minden élőlénytől számon kérem azt, az embertől is”. Több alkalommal olvashatjuk az éltető vér kifejezés helyett a lélek szót, viszont ez a mai keresztény/keresztyén világ számára elfogadhatatlan, mert, ahogy az uralkodni szóra is több kifejezést használ a Szentírás, úgy a lélek szó sem ugyanaz, az emberekre és az állatokra vonatkozóan. E kérdés taglalására itt és most nem térünk ki részletesen. A keresztény/keresztyén világ szerint az állatok érezni, örülni és szenvedni képes, de lélekkel nem bíró élőlények.

A vér fogyasztásától ezért a Biblián felnőtt zsidó ember ösztönösen irtózik. Érdekességképpen említjük csak meg, hogy a keresztények/keresztyének számára – felekezeti hovatartozástól függően, az Újszövetségben leírt tanok különböző értelmezése szerint – az istentiszteleti szertartásokban a bort Krisztus valóságos vérévé változtatják/vagy ennek jelképeként használják.

Érdemesnek tartjuk továbbá megemlíteni, hogy egyes ősi törzsek az állatok vérének beavatási szertartásokon használták, valamint ivóvíz hiányában frissen fogyasztották, az állat életének kioltása nélkül.

A héber törvények közül kiemeljük azt, hogy az állatok vérének túl az élő testrészek fogyasztása is tilos. Ez a mai ember számára minden kétséget kizáróan különös törvény, viszont egyes természeti népeknél szokás volt, ha nem tudták egyszerre feldolgozni a húsmennyiséget. Az ókori Izrael területén ezt olyan szigorúan vették, hogy minden egyes embertől megkövetelték a betartását (Raj, 2003). Talán ide sorolható modern világunkból a hím állatok heréjének gasztronómiai élvezete is.

A zsidóság körében a mai napig alkalmazott a kóser vágás, melynek során szabályosan ölik le az állatot, és vértelenítik a testét. Ennek menetéről azonban nem ír a Szentírás, csak szóbeli hagyományok őrzik. A kóser szó rituális értelemben alkalmas, ill. kifogástalan jelentéssel bír. A keleti vallások közül az Iszlám is hasonlóképpen vérteleníti az állatokat vágáskor. Mindkettő lényege, hogy a levágott állatok keringését fenntartják, míg az összes vér el nem távozik a testből. Az esetleges szövetekben maradt vért az ún. kóseroláskor sózással vagy áztatással távolítják el (Bartosiewicz és mtsai, 2008). A Biblia részletekbe menőig ezt nem, csak a tiltott állatok listáját ismerteti. Főbb étkezési szokás még a „ne főzd meg a gödölyét anyja tejében”, amely a tejes és a húsos ételek különválasztását hangsúlyozza.

Már az ókori Izraelben is tiltották az állatok kínezését. Ebből kifolyólag tiltott volt a zsidóság számára a vadászat minden formája. Mózes III. könyve, 17.13-ban olvashatjuk; ha valaki Izrael földjén tartózkodó idegenek közül madarat ejt el, vérének jól folyassa ki és földdel fedje el. Vadászatról a Bibliában általában csak az állatok védelmével kapcsolatban olvashatunk, mikor is Dávid a nyáj védelme érdekében végzett a medvével és az oroszlánnal (Sámuel I. könyve, 17.34), valamint Sámson a saját élete védelmében ölte meg az oroszlánt (Bírák könyve, 14.5). Az ókori uralkodókkal ellentétben a zsidó királyok sohasem vadásztak, kivéve a Rómában nevelkedett Heródes királyt (Hulin, 60/a) (cit.: Raj, 2003).

A zsidóság továbbá megengedhetetlennek tartotta a különféle állatviadalokat és -versenyeket, valamint az ezekkel kapcsolatos sportokat is (lóverseny, galambverseny). Akik ilyeneken részt vettek, nem is tanúskodhattak az ókori Izraelben, továbbá nem járhattak cirkuszi játékokra és kutyával üzőtt vadászatokra sem (Avoda Zara, 18/b) (cit.: Raj, 2003).

Rothenburgi Méír (1220-1293) középkori rabbi szerint: „Aki kutyákkal történő vadászatot tart, mint a nem zsidók, nem lesz helye a jövő világban. Különösen tilos állatokat vadászni íjjal, lándzsával ...mivel egyébként is tilos enni a zsákmányból, mert sebei által, széttépve szenvedett ki, s mivel elejtése szórakozás kedvéért történt” (Responzumai, 66/b) (cit.: Raj, 2003).

Több gazdasági állatokra vonatkozó törvényt is találunk az Ószövetségben, pl. tilos volt nyomtató ló szemének a bekötése, a nyomtató ökör szájának bekötése, valamint ökröt és szamarat egy járomba fogni (*Mózes V. könyve*, 26.3). Ez utóbbi a gyengébb faj védelmére szolgált, mivel előfordulhatott, hogy nem bírta az iramot.

A zsidó hagyomány kiter az állatok etetésére is, meghozzá „*Tilos az embernek mindaddig ennie, amíg előbb állatait meg nem etette, mert a Szentírásban ez áll: adok majd füvet a meződön, állataid számára, és csak aztán olvassuk: Enni fogsz és jóllaksz*” (*Brakhot*, 40/a) (cit.: *Raj*, 2003). Továbbá senkinek sem szabad állatot vennie mindaddig, amíg nem biztosította számára a szükséges táplálékot (*Talmud Jerusalmi, Ketubot*, 4, 8) (cit.: *Raj*, 2003).

Az Ószövetség olvasmányait vizsgálva, a *Példabeszédek könyvében* azt olvashatjuk, hogy az igaz törődik még állatának kívánságával is (*Példabeszédek könyve*, 12.10), valamint a zsoltárok között találunk egy ide vonatkozó könyörgést is (rég fordításokban): „*Embert és állatot segíts meg, Örökkévaló!*” (*Zsoltárok könyve*, 36.7).

A keresztény kultúrkörbe tartozó *Assisi Szent Ferenc* (1182-1226) és *Aquinói Szent Tamás* (1225-1272) tanításai a XIII. században alakultak ki. E két személy egymástól eltérő elveket vallott. *Assisi Szent Ferenc* a természet minden elemében és lényében az Úr tükörképét látta, és testvérének tekintette az állatokat is. *Aquinói Szent Tamás* gondolatait és elveit viszont *Arisztotelész* nézete határozta meg, aki úgy gondolta, hogy az állatok rendelkeznek érző lélekkel, de gondolkodásra nem képesek. A velük való bánásmódról szóló Isteni parancsolatok az emberek egymás közötti irgalmát és együttérzését példázzák (*Szűcs*, 1999).

Irodalomjegyzék

- Bartosiewicz L., Csiky G., Gyarmati J.* (2008): Emberiességi szempontok és hagyományos állatvágás két példája. *Animal welfare, Etológia és Tartástechnológia* 3. 4. 130-149.
- Biblia*. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése. Magyar nyelvre fordította a Magyar Bibliaszövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága. Budapest, 1991.
- Olty M.* (2003): Az állatok nyomorúsága. Makkabi, Budapest, 206.
- Raj T.* (2003): Állatvédelem a Bibliában. Makkabi, Budapest, 64.
- Szűcs E.* (1999): Gondolatok az állatitermék-előállítás néhány etikai, etológiai kérdéséhez. *Állattenyésztés és Takarmányozás*, 48. 5. 541-552.